

ПРАВОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ

УДК 378.371

Кравченко О.Б.

У статті на основі аналізу наукової літератури розглянуто суть і структуру правової компетентності фахівця. Розкрито мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і особистісний компоненти формування правової компетентності майбутнього фахівця.

Ключові слова: правова компетентність, компоненти правової компетентності.

ПРАВОВАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ СПЕЦИАЛИСТА

Кравченко Е.Б.

В статье на основе анализа научной литературы рассмотрены сущность и структура правовой компетентности специалиста. Раскрыты мотивационный, когнитивный, деятельностный и личностный компоненты формирования правовой компетентности будущего специалиста.

Ключевые слова: правовая компетентность, компоненты правовой компетентности.

THE LEGAL COMPETENCE OF THE SPECIALISTS

Kravchenko O.B.

In the article on the basis of the analysis of the scientific literature the essence and structure of legal competence of the specialists are considered. Are opened motivational, cognitive, activity and personal components of formation of legal competence of the future specialists.

Keywords: legal competence, components of legal competence.

Постановка проблеми. Вивчення суті професійної компетентності фахівця дозволяє розглядати правову компетентність як її підструктуру. Таким чином, правова компетентність є якісною характеристикою суб'єкта правовідносин, що визначає високий рівень усвідомлення норм права, розвитку професійно важливих і особистісно ділових якостей і ціннісних орієнтацій, що відображають ступінь розвитку правових уявлень.

Мета статті – розглянути суть правової компетентності фахівця.

Основна частина. У педагогіці загальноприйнята точка зору, відповідно до якої, поняття компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи виконання діяльності (А. Журавльов, Н. Тализіна, Р. Шакуров, А. Щербаков й інші) [1, с. 105].

Однак слід зазначити, що у визначенні даного поняття немає єдиної точки зору. Це, безумовно, є наслідком того, що сферу компетентності фахівця визначити непросто. Новим напрямом у вивченні компетентності фахівців є розробка її змісту, структури (О. Борисова, Л. Кудряшова, Л. Мітіна, І. Шалаєв та інші).

Так, М. Горбушина [2] вважає, що в структурі правової компетентності важливими є: мотиваційний, когнітивний, діялісно-практичний компоненти, а також професійно-особистісні якості.

Автором виділено критерії розвитку правової компетентності, а саме:

- когнітивний (знайомство із правовими аспектами змісту професійної діяльності; інформованість майбутніх фахівців про можливості отримання юридичної консультації; володіння основними прийомами правової роботи; інформованість про загальні й спеціальні професійно значущі якості у даній професійній сфері);

- мотиваційний (характер правової мотивації й активності майбутніх фахівців; правове усвідомлення особистої і суспільної значущості майбутньої професії; зв'язок правових інтересів із ціннісними орієнтаціями; інтенсивність емоційних переживань, вольових зусиль, уваги в процесі правової діяльності);

- творчий (уміння ставити мету в професії і скласти програму правових дій для її досягнення; самоаналіз наявних правових варіантів вибору в професійній діяльності; самоконтроль і корекція правових планів; самоактуалізація потенційних правових можливостей, спрямованих на формування готовності до прийняття професійного рішення; здатність співвіднесення своїх індивідуальних особливостей і правових вимог даної професії; здатність вирішувати актуальні правові проблеми, поставлені перед індивідом навколишньою реальністю) [2].

Деякими вченими в складі правової компетентності виділяється чотири структурних елементи:

- пізнавальної діяльності – знання;
- здійснення відомих способів діяльності – уміння діяти за зразком;
- творчої діяльності – уміння приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях;
- здійснення емоційно-ціннісних відносин – особистісна орієнтація.

Теоретичною основою конструювання програм, спрямованих на формування компетентності майбутнього фахівця, найчастіше виділяють такі компоненти даної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний.

І. Зимня [3] включає такі характеристики в структуру компетентності:

- а) готовність до виявлення компетентності (мотиваційний аспект);
- б) володіння знанням змісту компетентності (когнітивний аспект);
- в) досвід виявлення компетентності в різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект);
- г) відношення до змісту компетентності й її об'єкту (ціннісно-сенсовий аспект);
- д) емоційно-вольова сфера процесу й результату виявлення компетентності.

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує, що в поняття «компетентність» автори включають: наявність необхідних знань й умінь (А. Маркова, В. Онушкін, П. Симонов, В. Сластьонін, М. Чошанов, Т. Шамова і інші), характеристику особистості (С. Вершловский, Ю. Кулоткін і інші).

Отже, правова компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи й прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (само-розвитку) особистості.

Дане визначення надає можливість представити в структурі компетентності особистості такі підструктури:

- діяльнісну (знання, уміння, навички й способи здійснення правової діяльності);

- комунікативну (знання, уміння, навички й способи здійснення спілкування в межах правових норм) [1, с. 114].

Виділення окремих компонентів правової компетентності має умовний характер, тому що всі вони взаємозалежні й взаємообумовлені. Засвоєння знань і умінь є необхідною передумовою для розвитку позитивного ставлення до правових аспектів управлінської діяльності майбутнього фахівця. У свою чергу, позитивне ставлення до виконання даної функції стимулює активність в оволодінні професійними правовими знаннями й уміннями. Виключення із правової компетентності кожного із зазначених компонентів або зниження рівня їх сформованості зумовлює зниження успішності, а, відповідно, й результативності професійної діяльності.

Серед питань, присвячених професійній діяльності майбутніх фахівців права, важливе значення має положення про змістове наповнення компонентів правової компетентності:

- про зміст мотиваційного компоненту правової компетентності: важливо вирішити питання про відношення до професійної діяльності, до роботи із правового врегулювання суперечок;

- про зміст когнітивного компоненту правової компетентності: знання в галузі права, аналізу правових ситуацій; уміння формувати адекватні правові відносини;

- про зміст діяльнісного компоненту правової компетентності – правові вміння: дотримуватися прав і свобод людини; боротися із правопорушниками; виконувати правову діяльність на оптимальному рівні активності; адекватно орієнтуватися в правовій сфері життя;

- про зміст особистісного компоненту правової компетентності: розвитку в себе адекватності при оцінці власних психофізичних ресурсів і формуванні особистісних якостей (упевненість, принциповість, самовладання, об'єктивність, неупередженість тощо).

Отже, на основі аналізу наукової літератури правову компетентність майбутнього фахівця можна структурувати за такими компонентами:

- когнітивний компонент правової компетентності передбачає знання фундаментальних положень права, причин виникнення суперечок; розуміння структури правової діяльності; здатність не лише знати й відтворювати норми права, але й освоювати нові правові знання, що актуально в умовах законодавства, що змінюється.

Зміст когнітивного компоненту правової компетентності складається із: знання ролі правової підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності; цілей й основних завдань правової діяльності майбутніми фахівцями; змісту й структури, основних функцій правової діяльності; різних підходів до оцінки ефективності результатів правової діяльності; причин і характеру суперечок, що виникають в правовій сфері. Розвиток когнітивного компоненту правової компетентності також сприяє підвищенню самооцінки, корекції уявлень особистості про себе;

- мотиваційний компонент. Мотивація будь-якої діяльності в значній мірі є наслідком попереднього шляху розвитку особистості й виступає як суб'єктив-

на реакція на зовнішні впливи, які стимулюють появу мотивів. Отже, у ході формування правової компетентності необхідним є такий вплив суспільної думки й інших видів зовнішнього впливу, що викликає стан інтересу й задоволення правовою діяльністю, емоційну й інтелектуальну напруженість, прагнення до досягнення мети, гордість за обрану професію, спеціальність тощо.

Ефективність правової підготовки майбутніх фахівців у значній мірі залежить від сформованих позитивних мотивів, що визначають ставлення до професійної діяльності. У даному випадку у системі мотивів провідне значення мають такі, як усвідомлення соціальної й особистісної значущості набутих знань і вмінь; інтерес до правових аспектів майбутньої професійної діяльності. Вони породжують захопленість спеціальністю й моральною відповідальністю за навчання.

Такі стани є підґрунтям для формування характеру. «Щоб мотив став особистісною властивістю, що закріпилася за особистістю, «стереотипізованою» в ній, він має генералізуватися відповідно ситуації, у якій він спочатку з'явився, поширившись на всі ситуації, однорідні з першою» [4, с. 239].

Мотиваційний компонент є певною системою потреб і пов'язаних з ними мотивів. Вона характеризується також цілями й цільовими настановами. Мета – це не просто передбачуваний результат діяльності, а бажаний її результат, те, до чого людина прагне, здійснюючи діяльність. Усвідомлюючи мету, людина усвідомлює образ бажаного майбутнього, а тому прагне до її досягнення й підкоряє їй свої дії. Від мети, цілепокладання й цілеспрямованості залежить, як: людина здійснює діяльність, яку позицію займає, як обирає відповідні рішення й способи поведінки. Головне тут – це саме цільова функція процесу, тобто ясне розуміння цілей, які треба досягти. Зміст мети визначає засоби її досягнення. Цілі можуть бути віддаленими, близькими, ситуативними, суспільно-цінними або шкідливими, альтруїстичними або егоїстичними. Значущі цілі спонукують, мобілізують, спрямовують волю й поведінку людей. Цілевиконання складається із системи дій, спрямованих на її досягнення.

Мотиваційний компонент правової компетентності визначається як сукупність домінуючих мотивів поведінки при правовому вирішенні ситуації; сформована установка на постійну самоосвіту й самовиховання; емоційно-позитивне ставлення суб'єкта до діяльності в цілому або до виконання окремих професійних функцій. Мотиваційний компонент характеризує потребу в підвищенні рівня правової компетентності, а також потребу і формально обґрунтованій процедурі отримання правової компетентності, потребу в одержанні результату;

· діяльнісний компонент правової компетентності – вміння дотримувати прав і свобод людини, передбачати й попереджати суперечки, здійснювати боротьбу із правопорушеннями.

Уміння, як провідний компонент правової компетентності, виділяє й Л. Панарін. Він розглядає компетентність як сукупність і готовність практично використовувати ці вміння у своїй діяльності [5, с. 54]. Діяльнісний компонент виражається в здатності виконувати правову діяльність на оптимальному рівні активності; умінні усвідомленню норм і правил правової діяльності; умінні адекватно орієнтуватися в правовій сфері життя;

· особистісний компонент виражається в адекватній самооцінці, упевненості в собі, умінні управляти конкретними емоційними станами, діяти розумно й

виконувати дії, спрямовані на досягнення свідомо поставленої мети спрямовано, цілеспрямовано.

Існує загальний перелік особистісних характеристик фахівця, що сприяє ефективності його діяльності. До них можна віднести: домінантність, впевненість у собі, емоційну врівноваженість, креативність, відповідальність, незалежність, товариськість тощо [6].

Таким чином, суть поняття «правова компетентність фахівця» можна розглядати як його інтегральну професійно-особистісну характеристику, що відображає високий рівень правових знань, умінь і навичок і включає комунікативні здібності й особистісні якості, спрямовані на створення умов для правового регулювання професійної діяльності.

Література:

1. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л.М. Митина. – М.: МПСИ; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2003. – 400 с.
2. Горбушина М.В. Формирование правовой компетентности у будущих специалистов социальной работы в процессе профессиональной подготовки в вузе: Автореф. дисс. ...канд. пед. наук: 13.00.08 / М.В. Горбушина. – Ульяновск, 2007. – 22 с.
3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
4. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира / С.Л. Рубинштейн. – М.: АН СССР, 1957. – 328 с.
5. Панарин А.И. Многоуровневое педагогическое образование / А.И. Панарин // Педагогика. – 1993. – № 1. – С. 54.
6. Кричевский В.Ю. Профессиональная деятельность директора общеобразовательной школы как объект междисциплинарного исследования: Автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / В.Ю. Кричевский. – СПб., 1993. – 36 с.

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

УДК 378.371

Мальнєва О.В.

У статті розглянуто етапи технології формування професійно-етичної культури майбутнього вчителя (формування базисних знань і розвиток мотивації до навчання); представлено алгоритм аналізу педагогічних ситуацій; виявлено форми і методи, які сприяють організації занять і засвоєнню знань.

***Ключові слова:** професійно-етична культура, формування знань, розвиток мотивації, алгоритм аналізу педагогічних ситуацій.*

ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ЭТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Мальнєва О.В.